№ 197 ՇԱԲԱԹ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ 7 1902 ՇԱԲԱԹ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ 7 № 197

ԵՐԵՍՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը 6 րուբ.
Առանձին համարները 5 կոպէկով.
Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.
Մեր հասցէն. Тифлисъ, Редакція «Мшакъ».
Համ Tiflis, Rédaction «Mschak».
Տելեֆօն № 253.

ՄՇԱԿ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (բացի կիրակի եւ տօն օրերից).
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով.
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպէկ.
Տելեֆօն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Եկատերինէ Գերասիմովնա եւ Սաթենիկ Գէորգեան ցաւօք սրտի յայտնում են բարեկամներին եւ ծանօթներին՝ առաջինն իր անմոռանալի ամուսնու եւ երկրորդն իր բարերար հօր՝ առաջին կարգի վաճառական

ԵԱԳՈՐ ՄԱՐՏԻՆԻՉ ՅԱԿՈԲԵԱՆՑԻ

մահը: Ամբիծքը կը կատարվի երեք անգամ, ամսիս 5-ին, 6-ին եւ 7-ին, երեկոյեան 7 ժամին, իսկ յուղարկաւորութիւնը ամսիս 8-ին, իր սեփական տանից, Նորաշէնի փողոց № 23, դէպի Մողնու ս. Գէորգ եկեղեցին, իսկ այնտեղից Խօջիվանքի գերեզմանատունը: 3—3

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Կարօտ է կազմակերպութեան.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Մամուլ. Գաղթականների վերադարձը. Նամակ Իգդիրից. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Պարսկահայերի կրթական գործը. Արտաքին լուրեր.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Իմ մէրն ինձ կտրին է բերել.

ԿԱՐՕՏ Է ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ

Կարո՞ղ են արդեօք Պարսկաստանում տեղ գտնել և հաստատվել Թիւրքահայ գաղթականները, որոնց չէ աջողվում հայրենիք վերադառնալ: Կա՞ն արդեօք այդ երկրում բաւականաչափ յարմար հողեր՝ գիւղեր գցելու և ապահով տնտեսութիւն կազմակերպելու համար:

Այդ հարցերը հանդէս եկան հէնց այն օրից, երբ յարուցվեց գաղթականների վերադարձի խնդիրը: Բայց մենք նրանցով բաւականապէս չը զբաղվեցինք, որովհետև ներկայ րոպէին, երբ գաղթականները պէտք էին շարժվել իրանց տեղերից և դարձ միջոցում պէտք է կատար անէին իրանց ճնշելու և գնալու որոշումները, ոչինչ օգնութիւն չէին կարող տալ Պարսկաստանի հողերը, եթէ ենթադրենք, թէ նրանք գոյութիւն ունեն: Այդտեղ մնում էր մի շատ պարզ հարց, որը չէր կարող սպասել մինչև մարդիկ հետազօտէին Պարսկաստանի թէ հողերը և թէ վարչական ու տնտեսական պայմանները և կազմակերպէին բնակութեան գործը:

Սակայն անուրանալի է և այն, որ գաղթականների մի մասը դիմում է դէպի Պարսկաստան և որոնում է հաստատութեան տեղեր այդ երկրում: Կարևոր է և մի հիմնական հանգամանք. այդ այն է, որ պէտք է նախօրօք հոգ տանել ազատ հողերի մասին, որպէս զի կարելի լինի օր առաջ օգնել գաղթականների մի մասին ապաստան գտնելու հողագործական վայրերում: Եւ եթէ Պարսկաստանի հայերը առաջուց որ և է ջանք գործ դրած լինէին այդ իմաստով, այժմ գուցէ կարելի լինէր գաղթականների մի պատկառելի թւին տեղ տալու յարմար հողերում:

Պարսկաստանում ազատ հողեր կան: Դա անկասկած է: Բայց այդ հողերի վրա նոր բնակութիւն հաստատելու համար անհրաժեշտ է, որ դիւրութիւններ ընծայվեն թէ հողատէրերի և թէ վարչական մարմինների կողմից: Նոր գիւղերը պէտք է վայելեն վարչութեան հովանաւորութիւնը և պաշտպանութիւնը: Այլապէս նրանք չեն դիմանայ նոր տեղում և շուտով կը ցրվեն և կանհետանան:

Որպէս զի նոր գիւղեր գցելու գործը կանոնաւոր կազմակերպութիւն ստանայ, պէտք է տեղական առաջնորդարանը ձեռք բերէ պարսից գլխաւոր վարչութեան աջակցութիւնը և առնէ տեղական հողատէրերի համաձայնութիւնը, որոշելով պայմաններ հողի մշակութեան և շահագործութեան վերաբերութեամբ: Այդտեղ անհրաժեշտ է բոլոր տեղական տարրերի գործակցութիւնը, որովհետև Պարսկաստանում շատ խճճված են թէ կալուածատիրական, թէ իրաւաբանական և թէ վարչական գործերը: Անկասկած այս հարցում մի որոշ դեր կարող էին կատարել և տեղական հարուստ հայերը, եթէ նրանք ընդունակ լինէին գնել ազատ հողերը և որոշ պայմաններով զիջել նրանց նորաբնակ գիւղացիներին:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՄՈՒԼ

Օգոստոսի 31-ին լրացաւ յիսուն տարի այն օրից, երբ լոյս տեսաւ հռչակաւոր ռուս գրող Լեվ Տօլստոյի առաջին գրուածքը: Հասկանալի է, որ այս տարեդարձը ռուսաց մամուլի համար մի առիթ պիտի դառնար՝ մեծ ծերունու իր հիացմունքը արտայայտելու համար: Եւ իրաւ, ռուսաց լրագիրները լիքն են վերջին սարիճանի հիացական յօդուածներով: Իբրեւ նմուշ, բերում ենք «Новости» լրագրից հետեւեալ տողերը.

Մեր առջեւ մի մարդ է, որ իր հանճարի կնիքը դրոշմում է ոչ թէ մարդկանց այս կամ այն դասակարգի, ոչ թէ այս կամ այն ազգի վրա, այլ ամբողջ մարդկութեան վրա: Թէ մեր հասարակութիւնը, թէ արեւմտեան Եւրոպայի ազգերը, թէ Ամերիկան, թէ Աւստրալիան, ամբողջ լուսաւոր մարդկութիւնը, մենք ամենքս ապրում ենք ոչ թէ XIX կամ XX դարերում, այլ Լեվ Տօլստոյի դարում:

Բայց որքան մեծ մարդ լինէր նա, այնուամենայնիւ, պատկանում է մի յայտնի ցեղի, նա այս կամ այն տեղը անուանում է իր հայրենիք: Այդ հայրենիքում, հարազատների մէջ նա ծնվեց, այդտեղ զարգացաւ նրա գիտակցութիւնը, այս ժողովրդին է նա պարտական իր բնաւորութեան, իր խելքի կազմուածքը... Սրա մէջ է մեր հպարտութիւնը, սրա մէջ է մեր պատիւը, մեր փառքը:

Լեվ Տօլստոյի հանճարը դրոշմում է իր կնիքը ամբողջ մարդկութեան վրա եւ մի եւ նոյն ժամանակ նա, Լեվ Տօլստոյը, այնուամենայնիւ մերն է, մերը եւ ոչ ոք նրան մեզանից չի խլի եւ չէ կարող խլել:

Մեր երկիրը շատ բաների մէջ է զրկված բնութիւնից, մեր երկիրը խաւար է, վայրենի, յետ մնացած իր արեւմտեան հարեւաններից, մեր երկիրը մուրացկան է, բայց մենք ունենք Լեվ Տօլստոյ, նա մերն է եւ դրա մէջ է մեր հպարտութիւնը, մեր փառքը, մեր մխիթարութիւնը:

Ես խիկապէս, օտար երկրացիները գուցէ աւելի են գնահատում Լեվ Տօլստոյին, քան մենք: Մենք այժմեան ժամանակ չենք կարող երեւակայել մեր մեծ գրողի ամբողջ մեծութիւնը: Եւ սա միանգամայն հասկանալի է:

Նա մերն է եւ դեռ չափազանց մօտ է մեզ: Բոլորովին մօտ գնացէք Կեօլնի տաճարին կամ Քէօպսի բուրգին, միթէ դուք կարող էք հասկացողութիւն կազմել նրանց մեծութեան մասին: Բոլորովին մօտեցէք Միլօսեան Վեներային, միթէ դուք կարող կը լինէք գնահատել նրա անսովոր գեղեցկութիւնը: Ամեն առարկայ, ուղիղ գնահատութեան համար, պէտք է դիտել մի յայտնի տարածութիւնից: Այժմեան ժամանակ Լեվ Տօլստոյի մասին կարող են ծագել ամենաանհեթեթ վէճեր, ամենաօտարոտի դատողութիւններ: Ռուսաց մեծ գրողի իսկական մեծութիւնը կը հասկանան եւ կը գնահատեն ապագայ սերունդները:

Ն. յօդուածագիրը պատմում է մի դէպք, որ ցոյց է տալիս, թէ ինչքան մեծ է Տօլստոյի համաշխարհային հեղինակութիւնը: Պարիզում նա առիթ է ունեցել ծանօթանալու մի մալայեցու հետ, որ պատմել է հետեւեալը: Ինքը ծառայում էր հօլլանդական կառավարութեան: Մալայեան կղզիներից մէկում ծագեց ապստամբութիւն, որ շատ յամառ էր ու երկարատեւ: Կղզում խաղաղութիւն հաստատելու համար ուղարկվեց մալայեցին: Վերջինս կարդացել էր Տօլստոյի հեղինակութիւններից մէկի գերմանական թարգմանութիւնը եւ նրա ազդեցութեան տակ էր գտնվում: Փորձեց արիւնահեղութեան փոխարէն սիրոյ եւ հաշտութեան խօսքով վերջ տալ ապստամբութեան: Ապա-

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

«ԻՄ ՄԷՐՆ ԻՆՁ ԿՏՐԻՆ Է ԲԵՐԵԼ»

«Իմ մէրն ինձ կտրին է բերել», ասում էր մի ծերունի, կեանքին փորձ կին մի նորահարս անփորձ կնոջ: Նա «տեղը գալիս, չէր քաշվում մարդկանց գործերը եւ գործելու եղանակներն ու միջոցները իրանց արժէքին համեմատ գնահատել, տալ իւրաքանչիւրին իր անունը:

Գնահատել գործերը եւ տալ իւրաքանչիւրին իր արժան անունը, բոլորդ էլ գիտէք, ամեն մարդու բան չէ: Դա դատողութեան գործ է, բարոյական կորովի գործ, մի եւ նոյն ժամանակ դա մի շնորհ է: Տալով դրան այդպիսի մի ծագում, պիտի խոստովանենք որ դա մանաւանդ մեր ժամանակի որդուց պահանջելի սովորական արդիւնք չէ:

Դաստիարակութիւնը ընտանիքի եւ շրջանի մէջ, կրթութիւնը դպրոցում այնպիսի աղքատութեան, ճղճիմութեան են հասած, որ մեր ձգտումը պտուղը այդպիսի հողի վրա ցանվելի հասուն տանել կարող չէ. իսկ անհատական խառնուածքը, որի մէջ են շնորհքի սաղմերը, անհատական խառնուածքը ներկայումս, ընական հետեւութեամբ իրան ծնունդ ու զարգացում տուող անանկ տարրների, շնորհների բարենպաստ խառնարան լինելուց հեռու է: Ազատում ցորենից աղացում հատիկ, վախը կորերից վախս էլ հորթեր: Ասել են, չէ. ծառն սրմատով է ծառ, տունն հիմամբ է տուն: Բարոյապէս եւ մարմնապէս անանկ ծնողներից կայտառ ու առողջ որդիներ սովորական բերք չեն:

Բայց անծին ուտողուաների ծոցում պատահում են եւ դալարուաներ. ապականութեան մրուրին դեռ եւս անհաղորդ չէներից երեւում են երբեմն քաջակազմ անհատներ, հոգի անվեհեր, որոնք, ճակատները բարձր, կարող են ասել. Մեր մայրերը մեզ կտրին են բերել: Կեղծաւորել, շողոքորթել, սողալ, քծնել, թաւալվել, խորամանկել խորթ են այդ չիտակ բնութիւններին, այդ քաջարի դէմքերին:

Սա, տեսնում էք, ամիսը մի քանի ժանգոտած կոպէկով է կարդացել. դուք ասացէք քսան, երեսուն կոպէկ. բայց նա ձեզ կասէ— Իմ մէրն ինձ կտրին է բերել: Նա կարող է ձեզ ճշմարտութիւնն ասել, թէեւ կծու լինի սա, թէեւ դառն լինի: Նրա ծնողքը, տեսակ տեսակ ախտերի վարակումից ազատ, ամրակազմ մարդիկ էին, առողջ մարմնով առողջ եւ հոգւով: Բարքով նրանք մաքուր էին, ճշմարտասէր, արդար եւ ընկերին օգնող կարեկից: Նրան կարդացնողը,—30 կ. վարձն արդէն ասում է,— միջնակարգ դպրոցի եւ բարձրագոյնի գաղափարը դեռ հազիւ թէ ունենար. իր եղանակը այր ժէ ճէ ռա, բեն ինի մեն ոէ-ն էր, առանց անգամ գիտակցելու թէ տառերի այդ աստիճանը թուաբանական մի աստիճան է, որի մասները, մէկը միւսին տասնապատկելով՝ առաջնորդում են մէկից տասը, տասից հարիւրը, հարիւրից հազարը եւ այլն: Բայց նա խրատում էր մեծ ու փոքր ճանաչելը, մեծունանց աւանդները պահպանելը եւ նրանց իմաստուն ասացուածները իբրեւ կանոն ընդունել վարքի, բարքի եւ կեանքի: Սանդղի գլխին նստած էր Աստուած *), մարդկանց գործերի եւ խօսքերի կշիռը ձեռին՝ գործի ու հաւատի համեմատ մեղքն ու վարձքը հատուցանելու համար:

Զգում եմ, քրթմնջում էք թղթի ու թանաքի դէմ, որ միջոց են տալիս հնամաշ գրիչներին, ժամանակի այրող ու կիզող խնդիրներին անփոյթ, պառաւ մամի կապոցին գովք ասել, ներբող կարդալ: Ներեցէք, ես կարծում էի նորութիւն չը կայ. ամեն ինչ հին է, բայց վերարտադրվում է նոր չափի, այսինքն նոր ներկի տակ: Ահա քննեցէք այդ դէմքը. դա, այդ դէմքը, մօտ մի վաթսուն տարեկան կնոջ դէմք է. միայն երեսի ծեփն է,—գեղարուեստի չափը,—որ նրան նոր, թարմ է երեւցնում: Նոյնը կասեմ նրա հագուստի համար. նրա նախամամը, դարեր առաջ, այդ մօդայի տակ էր պճնազարդում իր մարմինը. սա, հիմա, մի բան աւելացրել, մին էլ պակասեցրել է, կամ այստեղից այնտեղ տեղափոխելու ձեւափոխել: Նա, օրինակ, բանթը կուրծքի վրա էր դնում, միջավայրում կամ փոքր ինչ առիկող. սա, յիշում էք, մի օր նոյն բանթը մտածեց կուրծքից ներքեւ քաշել մինչեւ մի անխոստովանելի սահման:

Իսկապէս մենք ամեն բան պառաւ մամի կապոցից, ծերացած ժամանակի շտեմարանից ենք առնում ու արեւի լոյսի տակ դնում. տարբերութիւնը դնելու կերպի մէջ է, որով կարծես թէ առարկան նոր բան է. նա նոր չէ, այլ նոր կերպով լուսաւորված լինելուն պատճառով՝ երեւում է նոր:

—Պարոն, ինչու կողս այդպէս սատրիկ խթեցիր. ասենք ոսկորը ոչ, բայց խո ձեռը քոնն էր:

—Դէ շատ ապրես, դու էլ մեզ խնայիր. ոչխարը գնաց, դու մեզ չարական ես երգում: Ասելիքդ ասա:

—

Քանիսները կան, որոնք գրիչ են վերցնում ոչ այնքան մի օգտակար բան ասելու, հաղորդելու նպատակով, որքան երեւալու, շնորհ փայլեցնելու, իմաստութիւն ծախելու բերմունքով: Օրինակի ետեւից հեռու գնալու պէտք չունեմ: Իմ ներկայ գրութիւնը ձեզ օրինակ: Ինչ որ բնական բերմունքով, առաջին բխումով է գալիս, առողջութիւն, շնորհ եւ իմաստութիւն համբուրվում են նրա հետ. բայց երբ ցոյցը մեծամտութեան հետ խառնվում են գործին, այդ դէպքում համեստութիւնը, պարզութիւնը, առողջութիւնը, որոնք խօսքի իմաստի աղն ու համեմն են, շնորհազարդութիւնը, վերանում են՝ տեղ տալով սեթեւեթութեան, իմաստակութեան, արուեստակութեան, մի անհամ ու ցրտաքան կարկատանի: Եւ այդ արդիւնքը միակ արժանաւոր պատիժն է այնքան մեծամտութեան:

Ինձ նայեցէք: Երբ ես վերնագիր դրի—Իմ մէրն ինձ կտրին է բերել,—միտքս էր բացատրել՝ ինչ է նշանակում ժողովրդական այդ առածութիւնը եւ թէ լսելով այդ՝ ինչպէս մի նորահարս կին հրաշալի միամտութեամբ պատասպարել էր իր անձը այդ առածութեան ետեւ, իրան խրատող բարեկամուհու մեղադրութիւնից:

Այդ վախճանակէտին գալու համար, տեսէք ես ինչ պտոյտներ արի, սար ու ձոր ընկնելով, որ իբր թէ շնորհ ու իմաստութիւն ծախեմ աջ ու ձախ, իսկ արդեամբ արժանացայ ձեր իրաւացի պարսաւին:

—

Միամտութիւնը, դա էլ, այսօրվայ օրը, պէտք է համարվի մի շնորհալի զարդ, մի հիանալի յատկութիւն, երբ տեսնում ենք, որ դրա հակառակ յատկութիւնը, երկմտանիութիւնը, ազատ անցք չէ տալիս խօսողին եւ սա միշտ

*) Այբ ծա՝ Աստուած, ինի մեն՝ իմ=Աստուած իմ (Աստուած իմ):

տամբների առաջնորդները պահանջեցին, ու մոլայեցին տեսակցութեան գայ իրանց առանց զէնքի եւ թիկնապահների։ Եւ Տոլստոյի խօսքի ազդեցութեան տակ գտնուող մոլայեցին համաձայնվեց, միակ ու անզէն գնաց խօսելու առաջնորդների հետ։

Տեսնելով—շարունակում է յօդուածագիրը —որ մոլայեցին, ճիշդ որ, միակ է ու առանց զէնքի, առաջնորդները մեծ շփոթութեան մէջ ընկան։ Նրանք տեսան իրանց հակառակորդի մէջ, ամենից առաջ, մի մարդ, որ իրանց հաւատում է։ Թշնամութեան եւ կասկածի սառոյցը կոտրվեց, սկսվեցին բանակցութիւններ եւ մի քանի օրից յետոյ վերջացան բոլոր թշնամական գործողութիւնները։

Մոլայեցին յանդիմանութիւն ստացաւ իր մեծաւորներից, թէ նա իր այդ վարմունքով դցել է իշխանութեան հեղինակութիւնը։ Ուստի նա թողեց ծառայութիւնը եւ գնաց Եւրոպա, որպէս զի տեսնէ այն մարդուն, որ այսպիսի բարերար յեղափոխութիւն էր գցել իր հոգու մէջ։

Այո, այսպիսի համաշխարհային հեղինակներ շատ չեն պատահում մարդկութեան մէջ։ Եւ ռուս ժողովրդի համար Տոլստոյը, իսկ որ, փառք ու պարծանք է։ Այդ ազգային փառքը այժմ նոր է լրացրել իր 74 տարին եւ, վերջին տեղեկութիւններին նայելով, բոլորովին առողջացել է ու անսպառ աշխոյժով գրում է նոր եւ նոր բաներ։

ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐԻ ՎԵՐԱԴԱՐՁԸ

—

Սթան գիւղ, օգոստոսի 30-ին

Բազմատանջ ժողովրդի հոսանքը մօտեցաւ ռուս-թիւրքական սահմանագլխին։ Ահա 2—3 օր է, որ գաղթականները ահագին բազմութեամբ ոտքով ու ֆուրգոններով թափվում են սահմանին մօտ գտնվող՝ Բաշգիւղ, Արմթլու, Գիւլանթափ, Ղարափուղար, Ջիւրուք գիւղերը, որտեղ պատսպարան ու քաղցր հիւրասիրութիւն են գտնում հայ գիւղացու նահապետական յարկի տակ։ Ապագայի անորոշութիւնն ու տխուր ենթադրութիւնները անկարող են յուսահատեցնել հայրենիքի ու հարազատների կարօտով վառված երիտասարդներին, ծծկեր մանուկների տէր մայրերին, չոր ոսկոր դարձած ծերունիներին։ Հայ փախստականների այս մասը, որ հայրենիքում քաշած սոսկալի տանջանքները գերադասեց պանդխտութեան մէջ կրած զրկանքներից, իր սեփական կամքով փախչում է դէպի հայրենիք՝ սիրելիների մօտ։

Սթան գիւղը, որ գտնվում է ռուս-թիւրքական սահմանագլխի վրա եւ իր դիմացը գտնվող Ղարաքիլիսա գիւղից բաժանվում է երեք վերստաչափ հարթ դաշտավայրով, այժմ ազատ է գաղթականներից։ Վերջիններս որոշել են միւս գիւղերում սպասել իրանց ուշացած ընկերներին եւ ապա բոլորը միասին, մօտ 2000 հոգի, շարժվել դէպի Սթան եւ այդտեղից մտնել հայրենիք։ Այս երկու օրերս մի քանի գաղթականներ փորձ են արել սահմանապահ զօրքերի գիտակցութեամբ երկիր անցնելու, բայց թիւրքաց զօրքերը բռնել եւ յետ են դարձրել՝ ներշնչելով, որ եթէ յանդգնեն սահմանից մի երկու վերստ դէն անցնել, զոհ կը գնան վայրագ քրդի եաթաղանին ու թիւրքի կատաղութեանը։

Առ այժմ Կարսից Բեգլամարի ու Ղարաղրութի վրայով այս կողմն են հասել մօտ 1000 հոգի, որոնց մէջ տաք հագուստների, ուտամանների, ճանապարհորդական անհրաժեշտ պիտոյքների կարիք ունեցողներ շատ կան։

Գաղթականների մէջ կան թոյլեր ու տկարներ եւ ապագայում անշուշտ յուրջ հիւանդներ էլ կը լինեն, կարօտ բժշկական օգնութեան։ Արդեօք մեր բժիշկների մէջ կը գտնվի մէկը, որ այս դէպքում մոռանայ իր անձնական շահը եւ տարագիր ժողովրդի շահին ծառայէր։

Ցրտերը շուտով վրա կը հասնեն եւ մեծ նեղութիւն կը պատճառեն գաղթականներին։ Այստեղի ցրտերը սոսկալի են լինում։ Դեռ մի քանի օր սրանից առաջ Արաքսի ձախ ափին գտնվող Աչա-դաղ լեռան լանջերին փռված քուրդ ու հայ գիւղերում դաշտային գործերը երկու օր դադարեցին՝ ձիւն գալու եւ սաստիկ ցրտերի պատճառով։ Միայն այս կողմերը— Արաքսի աջ ափին դեռ ցրտեր չեն եղել, բայց շուտով կը սկսվեն։ Պէտք է շտապել։

Բասենի այս գիծը, որտեղով գաղթականները ուզում են երկիր անցնել, տեղափոխութեան համար շատ յարմար է, որովհետեւ ճանապարհի վրա հայկական գիւղեր շատ կան, մինչդեռ Կարաուրղանի գծի վրա գտնվող բոլոր գիւղերը յունական եւ թիւրքական են, որտեղ առանց արժէքը վճարելու անկարելի էր մի կտոր հաց կամ պատսպարան ձեռք բերել ժողովրդի համար։ Գաղթականները առաջ մտադիր էին Կարաուրղանի գծով անցնել, բայց յետոյ թողին իրանց մտադրութիւնը եւ բոլորն էլ այժմ այս գծով կանցնեն։

Ցամփի

ՆԱՄԱԿ ԻԳԴԻՐԻՑ

—

Օգոստոսի 31-ին

Առաջիկայ եռամեակի համար սեպտեմբեր ամսի 23-ին պէտք է կատարվի միրաբի ընտրութիւն։ Հողագործի համար պարտաճանաչ եւ բարեխիղճ միրաբ ունենալը ամենաէական խնդիրներից մէկն է. պէտք է գիտակցօրէն վերաբերվել եւ ամեն ճիգ գործ դնելով մի անշահասէր մարդ ընտրել։ Վերջապէս պէտք է հասկանալ, որ միրաբի ընտրութեան իրաւունքը իրան ժողովրդին է պատկանում, պէտք է հասկանալ, որ միրաբին նա ընտրում է իր կարիքը հոգալու եւ ոչ լոկ հաճոյքի համար։ Բնական պահանջի համաձայն, երկրագործութեան հիմքը հողին հաւասար կազմում է եւ ջուրը, խոնաւութիւնը, ուստի պէտք է այնպիսի միրաբ ը՛տրել, որ հասկանայ՝ թէ ինչ է ետեղը եւ բազմաթիւ ժողովրդի շահերը իր գրպանից վեր դասէ։

Վաճառականը, արհեստաւորը ամեն օր փող են շօշափում իրանց ձեռքին եւ երբեմն մեծ հարստութեան տիրանում. պետական պաշտօնեան ապահով է, որ իւրաքանչիւր ամսի քսանին մի որոշ գումար փող է ստանալու իր գոյութիւնը շարունակելու, իսկ հողագործը տարվայ մէջ մի անգամ միայն փող է շօշափում իր ձեռքում, վաճառելով որ եւ է հացաբոյս. երեւակայեցէք, որ երկրագործի այդ միակ յոյսն էլ՝ հացաբոյսը ենթարկվում է չորութեան. այնուհետեւ գիւղացին որտեղից կարողանայ հոգալ իր բազմաթիւ կարիքները, որ ծակից կարողանայ փող դուրս բերել, հէնց ամենագլխաւոր պետական հարկը վճարել։

Դեռ մի ամիս չէ անցել այն օրից, երբ Սուրմալուի ժողովրդի մի նշանաւոր մասը չը գիտէր իր անելիքը, որովհետեւ շարունակ գնում էր Արաքսից ջուր կապում հազար ու մի նեղութիւններով, բայց ժողովուրդը չը վերադարձած, տուն չը հասած՝ Արաքս գետում ամրացրած «լամբարները, ղրխաեաղները» տեղներից շարժվում էին եւ ջուր չէր գնում առուներով։ Ահա մի հետաքրքիր հարց. եթէ Արաքսը այնքան բարակել եւ ուժասպառ էր եղել, որ կարիք կար ղրխաեաղներ, լամբարներ ամրացնել ջուր վերցնելու համար, ուրեմն ինչպէս կարող էր այդ անուժ ջուրը այնպէս շուտ շուտ քշել տանել լամբարները եւ ինչու այդ դժբաղդութիւնները չէին կրկնվում նախկին միրաբների ժամանակ. հասկանալի է, որ այդտեղ կար մի աներեւոյթ ձեռք, որը գաղտնի, գիշերով ժողովրդի արիւն քրտինքով ամրացրած լամբարները քանդում ոչնչացնում էր։ Իսկ մէջտեղում շահ չունեցողները երբէք ժողովրդի հացի հետ այդպիսի խաղ չեն խաղայ։

Էջմիածնի գաւառի Սարդարաբադի բանդերը, որ գտնվում են Արաքս գետի աջ ափին, ճիշտ նոյն դրութեան մէջ են, ինչ դրութեան մէջ որ գտնվում են Սուրմալուի գաւառի բանդերը. բայց ինչումն է գաղտնիքը, որ Սարդարաբադի միրաբը տարվայ ընթացքում 4—5 հազար բանուորով կարողանում է միշտ բաւարար ջուր տալ ժողովրդի ցանքերին, իսկ Սուրմալուի միրաբը նոյն միջոցում 30 հազարից աւելի բանուոր ծախսելով՝ դարձեալ ցանքերը մի առատ ջրի երես չեն տեսնում. եւ միրաբը իրան արդարացնելու համար, այդքան բանուոր ստանալուց յետոյ՝ դարձեալ վարչութեանը բողոք է ներկայացնում գրաւոր, որ ժողովուրդը իր պահանջած քանակութեամբ նիւթեր եւ բանուորներ չէ տալիս, որը արդէն ծայրահեղ աչքակապութիւն է դառնում։

Եթէ հաշուելու լինենք ժողովրդի առու-նիւթերի եւ բանուորների ծախքը, կը տեսնենք որ տարեկան 40—50 հազար րուբլի ծախս լինում եւ դարձեալ կանոնաւոր ջուր չէ ստաց-վում, ցանքերը ենթարկվում են չորութեան, կէս եկամուտ են տալիս, պատահում են բոլորովին չորացածներ։ Եթէ ի նկատի առնենք այն, որ ոչ մի հողաբոյս սակաւ ջրվելով կարող կանոնաւոր աճել եւ լիովին եկամուտ տալ, որով բերքը պակաս է լինում, կը տեսնենք, որ տարեկան Սուրմալուի գաւառը բիւր հազար րուբլու վնաս է տեսնում միայն այն պատճառով, որ չէ կարողանում օգտ-իր իրաւունքներից եւ մի հոգատար միր-ընտրել չէ կարողանում։

Ինձ՝ ը տարի է, որ Սուրմալուի երկրագոր-ները բառի բուն նշանակութեամբ տառապո-են մի ագէտ Ալու ձեռքից, իրանց համար մ-րաբ ընտրելով եւ զզուելին այն է, որ այդ ա-ռապող ժողովուրդը սարկօրէն հանրագիր-շնո-հակալութիւն է ներկայացնում, որ իրա-գոհ են եւ միակ արժանաւոր միրաբը Ալին է Այդ վարմունքը արդէն ներողներ ցնցող է։

Բաւական է ժողովրդին ապուշ մնալ եւ ն-ղած արժանաւորներին՝ անարժաններին պաշտո-նի կոչել։

Ց. Խոջաէյնաթեանց

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

Հինգշաբթի, սեպտեմբերի 5-ին, երեկոյեա-կովկասեան կառավարչապետ իշխան Գոլից-ուղեւորվեց դէպի Դաղստան։ Իշխանը կը վ-րադառնայ կրկին դէպի Թիֆլիս մօտաւորապ-սեպտեմբերի 26-ին։

—

Սեպտեմբերի 5-ին Թիֆլիսի քաղաքագլխի պաշտօնակատար Շեստակով դիմեց մի միջնոր-դութեամբ Թիֆլիսի նահանգապետին, որով թոյլտուութիւն է խնդրում կարդալու դումայ-նիստում՝ մարտի 30-ին եւ մայիսի 10-ին ի-գրած թղթերը նահանգապետին, պատճառաբա-նելով միջնորդութիւնը նրանով, որ առանց այ-թղթերի ընթերցման դուման հրաժարվում է քննել քաղաքային ուսումնարանական կոմիս-ար ուսումնարանական գործադիր կոմիսիայ-վերածելու եւ քաղաքային Միքայէլեան արհես-տաւորաց ուսումնարանի համար նոր կանո-նադրութիւն մշակելու հարցերը։ Իսկ զեկու-ցանել յիշված թղթերը դումային առանց նա-հանգապետի թոյլտուութեան նա անհնար է հա-մարում, որովհետեւ իր եւ նահանգապետի-մէջ տեղի ունեցած գրագրութիւնը այդ հար-ցերի մասին համարվել է գաղտնի։

—

Կովկասեան ուսումնարանական շրջանի հո-գաբարձու Զավադսկի ժողովրդական լուսաւո-րութեան մինիստրութեան կողմից հրաւիրված

գզոյշ պիտի լինի, ուշքը վրան, միտքը արթուն, որ չարտաբերէ այնպիսի մի բառ, որի տակ դիմացինը մի ծածուկ բան որսայ։ Անհամ կացութիւն. աւելի էլ փչոտ՝ երբ խօսակիցների շրջանը հակասեռերից է կազմված։

Զարդ ասացի, բայց հազիւ գտնվի մէկը որ ափալ-թափալ վազ տայ շուկայ նրա ետեւից։ Նախ դա շուկայում չէ վաճառվում եւ երկրորդ՝ մօդա էլ չէ։ Միամտութիւնը այսօր տգիտութիւն է ճանաչված։ Միամիտը աշխարհից անտեղեակն է, բէխաբարը. եթէ մատդ բերանը դնես՝ նա կը կծէ։ Այդպէս չէ այսօրվայ դպրոցի աշակերտը, որ, դեռ կաթնահամը բերանում, գլանակի ծուխն է ոլոր-մոլոր, օղակօղակ այդ բերանից արձակում. որ ծաղիկ, դեռ չը բացված՝ արդէն խամրած, կիզված է անսուրբ գոլորշիների տապից։ Այո, միամտութիւնը մի զարդ է, փիւնիկ հաւի փետուր. բայց ո՞ւր կը գտնես այն։

Ցեռ գնանք չէնք։ Նահապետական կրօնկի հետքը դեռ նշմարվում է այնտեղ։ Մի երեսուն տարի յետ գլորելով ժամանակի անիւը՝ մենք մեր քաղաքներում էլ, առեւտրական այդ մեծ չէներում, դեռ կը գտնենք աքանչելի պարզութեան, միամիտ մաքի գրաւիչ օրինակներ։

Մեր նորահարսը, որ ձեզ այսքան ձանձրոյթ պատճառեց չնորհիւ իր թարգմանչի կարճ խօսել չիմանալուն, այդպիսի մի չէնի պտուղ էր։ Երեւակայեցէք փարթամ մազերով մի սեւաչեայ, մրայոն, գեղեցիկ դիմագծերով, մորթը սպիտակ եւ թաւշային փափկութեամբ, մէջքն ամուր, կուրծքը բարձր, չիտակ մատներ նրբաւարտ, ոտքը գեղեցիկ մի տասն եւ ութ կամ քսան տարեկան աղջիկ։ Երբ ժպտում է՝ վարդալար շրթունքների միջից փայլում են երկու շարք այնպիսի կաթնագոյն եւ անարատ ատամներ, որոնց նախանձել կարող է թագուհիներից ամենագեղանին։ Բայց այն որ գերիվեր գողտրիկ է դարձնում նրան, դա նրա զուարթուն հայեացքն է աղաւնու աչքերով, եւ ժպտելիս՝ նշոյլներ են կաթում նրա երեսից։ Ո՜րքան չնորհաթաթախ անմեղութիւն այդ երկնատիպ հողեղէնի դէմքի վրա։ Նրան տեսնելիս մեր չպարվածները գեանի մէջ մի քանի կանգուն խորը փոս կուզենային՝ իրանց ամօթն այնտեղ պարտկելու համար։ Ես ամօթ ասացի, դուք պարտութիւն հասկացէք։

Ինձ թւում է, որ դուք վատ չերեւակայեցիք, երեւակայելով այդպիսի մի պատկեր։ Ձեր աչքերը կուշտացել են չինած ու չպարած տիկնիկներ տեսնելով քաղաքի մայթերի վրա, ժողովարաններում, թատրոնում, սրահներում։ Մի բուռը սապօնջուր՝ եւ այդ երեսի վրայից կէջնի վարդը կոնքի մէջ. իսկ դէմքը սեւեակի գաղտնութեան մէջ կը ներկայացնէ մի տանջված ու քայքայված աւերակ, դեղօրայքի թոյնից կրծված ու մեռած մի մաշկ։ Երեւակայել, այժմեան օրը, մի բնական գեղեցկութիւն բնութեան հրաշալի պարզութեամբ, անմեղ, զուարթ, հաղորդական, դա հանգստութիւն է բոլոր զգայարանների համար. նոյն է թէ աչքդ երաշտից այրված տոչորված անապատից մի կանաչ, թաւշապատ, գեղածիծաղ մարմանդի վրա դարձնես, ուր առուակները խաղում են մանրիկ ալիքներով, ծփալով ու ծափ տալով։

Այդպէս չարժվում, սահում ու գլորվում էր մեր նորահարսը իր ընկերուհիների մէջ։ Տունը նրան չէր բռնում մինչեւ կէսօր անկողնում եւ երկար ժամերով հայելու առաջ։ Բանը արած պրծած, նա միւս ժամերը դրացուհիներին, հեռաւորին, մերձաւորին այցելութեան էր նուիրում։ Ասելու պէտք չունեմ, ինքներդ արդէն զգացիք, որ հին ընկերութեան ու նորի միջավայրում է գտնվում մեր նորահարսը. հնի պարզութիւնը եւ նորի ազատութիւնը իրար հետ շաղկապած։ Իր առանձնայատկութիւնն այն է, որ նա անմեղութիւնը, մաքերի յստակութիւնը, մի հրեշտակային միամտութիւն, քնքշիկ աղաւնաղը, որ ծածկված էր հին ու գօս փետուրների տակ, զուգել է մի բարեկրթեալ յելուչ համարձակութեան հետ, որ այժմ թոյլ է տալիս ամենայն հասակի ու սեռի փայլեցնել, ազատ ամենայն քթակալից, իր մարմնական եւ հոգեկան չնորհները։

Եւ մեր նորահարսը իր կանանչ տարիքի բոլոր աշխոյժով օգտվում էր այդ արձակութեան օժիտից։ Նա ման էր գալիս, նա ման էր գալիս այցելութիւններով, իր հոգին, իր զգացումները դուրս սփռելու պէտքը գոհացնելու համար, առանց բնաւ զանցառութեան տալու տան ներսի պարտքերը։ Նման վչտին, զուարթութիւնն էլ իր ամանի մէջ չէ պարտկվում. նա հարկաւորապէս պիտի զեղվի դուրս, պիտի հաղորդվի։

Ամուսինը սիրում էր իր ընկերուհուն ջերմութեամբ եւ լուսաթեւ աղաւնին վայելում էր նրա կատարեալ վստահութիւնը, ուստի վերջ չունէին իր այցելութիւնները, թէեւ արդէն զգում էր, որ ոտը ծանրանում է եւ ընկերուհիները կատակում են, թէ ինքն այժմ ման է գալիս չալակը բեռնած։

Վերջապէս լսվում է մի օր, թէ այս անուն պարոնի կինը տուն վերադառնալիս՝ հազիւ հոգին բռնում ժողոված ոտը սեմքից ներս դնելով պարգեւել է իր ամուսնուն մի կայտառ սիրուն զաւակ։

Խորաթափանցութեան պաշար պէտք չէ ձեզ տեսնելու համար թէ իմ երկանաքարն էլ պիտի կանգնի՝ աղօնիս ծայրին հասած։ Ձեռքի մ-պտոյտ էլ կանեմ, որ դառնամ այնտեղ, որտ-ղից սկիզբն արի։ Եւ յետոյ. եւ յետոյ դու-ներելով ինձ ճանապարհ կը տաք անցնելու գլ-նալու. իսկ ես էլ ձեզ խոստում կը տամ՝ ու-րիշ անգամ պատահելիս սարից ձորից չը պա-մել ձեզ։

Առաջին անգամ մայր, առաջին անգամ ծնն-գործութեան ցաւն ու ուրախութիւնը կր-նրբութեամբ գունատված, կիսադօս դէ-վրա, հանգչում է անկողնում տարածված մ-կամայրը։ Իբրեւ չունչ հայելու երեսին, բար-քիրտն եկած է այդ դէմքի վրա, նման երկ-երեսն համբուրելով՝ սահող անցնող սառուերի-որ վարդագուրելով հանդերձ՝ ոչինչ չէ վար-գուրում։ Անօտհման համակրելի եւ գրաւիչ պատկեր, լի այնքան հրապոյրով, որ համբոյրը անզուսպ գրգռվում է այն դալկավարդ շրթունք-ների վրա հանգչելու։ Եւ, նստած բարձի մօտ, համբուրում է նրան բարեկամուհին, նա՝ որին մայրը կորին է բերել։ Եւ համբուրելով՝ անուչիկ մեղադրում է նա իր սիրելուն։

—Աղջի՛կ, այն ինչ երես էր քոնը. ինչ կ-աշխարհը, եթէ չը համնէիր ոտդ չեմքից ներս դնելու եւ փողոցում բացվէր քո արգանդը լոյս աշխարհ ածելու այս մանուկը։

—Ի՞նչ կը լինէր,—համեստափայլ չիկնութեամբ պատասխանում է ղամայրը ժպտալով,—ասողը դու չէս եղել միշտ ամենից առաջ եւ ամեն տեղ—իմ մէրն ինձ կորին է բերել։

Ո՜վ աքանչելի միամտութիւն։

Կը ներէք մէկին, որ խոնարհվի եւ համբուրէ այդ անմեղութիւնը, թէ կը ճմլէք նրան ձեր հեգնական ժպիտի տակ։ Ազատութիւն է. ամեն մէկին իր տուտուածը։

Ա. Մ. Եզեկեան

է Պետերբուրգ ծառայութեան վերաբերեալ գործերի պատճառով։

—

Մեզ ուղարկված է մի խոշոր աշխատութիւն վերաբերեալ հացի առեւտրի կանոնաւոր զարգացման խնդրին։ Դա ֆինանսների մինիստրութեան պաշտօնական հրատարակութիւնն է եւ կրում է մի ծրագրի կնիք իր վրա։ Մինիստրութիւնը մտադիր է հացի առեւտուրը եւ մրշակում է միջոցներ այդ առեւտուրը բարեկարգելու համար։ Ներկայ աշխատութեամբ նա հանդէս է բերում մի շարք գործնական հարցեր, որոնք ազդեցութիւն ունեն հացի առեւտրի զարգացման պայմանների վրա։

—

Երկրագործութեան եւ պետական կալուածների մինիստր Երմոլօվ, Թիֆլիս գալուց յետոյ, կուգեւորվի Երեւանի նահանգը՝ ծանօթանալու Կողբի եւ այլ աղահանքերի, ինչպէս նաեւ այդ նահանգում գտնվող այն հանքային հարուստ աղբիւրների հետ, որոնք կարող են ծառայել որպէս պարարտացման նիւթ։

—

Ռուսաց հոգեւոր սեմինարիայում աւարտածներին թոյլ է տուած մտնել Պետերբուրգի համալսարանի արեւելեան բաժանմունքը։ Այս տարվայ ընթացքում սեմինարիստներից ցանկութիւն յայտնեցին մտնել յիշված բաժանմունքը ընդամենը չորս հոգի, որոնցից ընդունվեցին երեքը, իսկ չորրորդը չընդունվեց բաւարար քննութիւն տալ չը կարողանալու պատճառով։

—

Երկրագործութեան մինիստրութեան երկրագործական դէպարտամէնտի մէջ հիմնված կան հաւաքուծութեան մասնագէտների պաշտօններ, որոնց պարտաւորութիւնը պէտք է լինի ուսումնասիրել հաւապահութեան դրութիւնը Ռուսաստանում եւ օգտակար տեղեկութիւններ տարածել գիւղատնտեսութեան այդ ճիւղի մասին ազգաբնակութեան մէջ՝ դասախօսութիւններ եւ զրուցատրութիւններ կազմակերպելով։

—

ԱԽԱԼՑԽԱՅԻՑ մեզ գրում են. «Վերջապէս ս. Փրկիչ եկեղեցու համար երէցփոխ ընտրվեց պ. Խաչատուր Զինկարեան յաջորդարանի դահլիճում փոխանորդի նախագահութեամբ կայացած երէկվայ պատգամաւորական ժողովում։ Պ. Զինկարեանը աւարտած է Գէորգեան ճեմարանը եւ ուսուցչութիւն է արել երկար տարիներ Ներսիսեան, տեղիս Նախկին Կարապետեան եւ այլ դպրոցներում։ Երկու տարի է արդէն, որ «Մշակի» ընթերցողներին յայտնի Մկրտիչ Մուրադեանից յետոյ ս. Փրկիչ եկեղեցին կառավարվում է երէցփոխի պաշտօնակատար քահանայի ձեռքով։ Բազմաթիւ գործեր կան երեսի վրա թողած երէցփոխ չունենալու պատճառով, որով եւ եկեղեցին մեծ վնասներ ունի։ Միանգամայն շնորհաւորում ենք մեր ժողովրդի այս քայլը, որ վերջապէս հասկացաւ, թէ եկեղեցուն օգուտ տալու համար պէտք է ընտրել կրթված եւ ուսումով երիտասարդ անձնաւորութիւն եւ ոչ թէ սոսկ հարստութիւն ունեցող անտարբեր եւ դեռ եւս անհաւատարիմ հին աղաներ»։

—

ՄԵՂՐԻԻՑ մեզ գրում են. «Այս տարի ընդհանրապէս գիւղացիք դժգոհ են իրանց բերքերից։ Ապրիլեան ցրտերը փչացրին տերեւի մի մասը, այնպէս որ բոժոժը այս տարի շատ սակաւ էր։ Խաղողի այգիները ամբողջապէս փչացել են «չոռ» կոչված հիւանդութիւնից։ Իսկ բամբակը, կարելի է ասել, որ լաւ է»։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՊԱՐՍԿԱՀԱՅԵՐԻ ԿՐԹԱԿԱՆ ԳՈՐԾԸ

III

Մենք ասացինք, որ ներկայ XX դարի սկզբին Պարսկաստանի գրեթէ բոլոր հայաբնակ քաղաքներում եւ մի քանի կենտրոնական գիւղերում գտնում ենք մօտ 25 հատ երկսեռ դպրոցներ, որոնք եւ մատակարարում են ուսումն մօտ 100,000 ժողովրդի մատաղ սերնդին։ Տեսնենք այժմ ինչ տեսակ դպրոցներ են եղել դրանք եւ ինչ տեսակ կազմակերպութիւն ունեն այժմ, ինչ տեսակ սերունդ են պատրաստել, ինչ ուսումն եւ կրթութիւն են տուել երիտասարդութեան։

Այդ դպրոցներից, նոյն իսկ այսօր, միայն երկուսը, այն է Թաւրիզի Արամեան եւ Նոր-Ջուղայի կենտրոնական կոչված դպրոցները համեմատ իրանց ծրագրով, ուսման չափով համապատասխանում են մեր նախկին չորս դասեան դպրոցներին կամ այժմեան պետական քաղաքային ուսումնարաններին։ Թաւրիզի դպրոցները վերջին տարիներս շնորհիւ ուսուցչական խմբերի կարողացել են դառնալ հինգդասարանեան, բայց նոյն իսկ այդ հինգդասարանեան դպրոցը այնքան բարեկարգ է եղել, որ, ինչպէս վկայում է Եղիշէ վարդապետ Մուրադեան առաջնորդը, (տես «Մշակ» № 193), նրան աւարտող աշակերտը հազիւ կարողանում է մտնել մեր թեմական դպրոցների երրորդ դասատունը։ Գալով Նոր-Ջուղայի «կենտրոնական» կոչված դպրոցին, որի ծրագիրը հոգաբարձութիւնը հրատարակել է 1899 թ. այդ ծրագրից միայն երեւում է, որ հոգաբարձութիւնը մտադիր է եղել հիմնել մի դպրոց երկու նախակրթարանով եւ եօթն դասարանով, ուրեմն մի ամբողջ գիմնազիական դասընթացով, սակայն, որքան մեզ յայտնի է, այդ ծրագիրը մինչեւ այժմ չէ իրագործված եւ, ինչպէս ասացինք, նա կազմվել է միայն 1899-ին, հետեւաբար Նոր-Ջուղայի դպրոցն եւս պէտք է ընդունել առ առաւելն Թաւրիզինին համապատասխան մի դպրոց։ Մնացած դպրոցները եղել են եւ են մի կամ երկդասարանեան եւ իրանց ծրագրով, ուսմամբ հազիւ թէ մեր հոգեւոր դպրոցների երկրորդ դասարաններին համապատասխանեն։ Պարզ է, որ այդպիսի խղճուկ դպրոցներով, խղճուկ՝ համեմատաբար եւրոպական համանման դպրոցներին հետ, ուսումը Պարսկաստանի հայերի մէջ շատ աննախանձելի վիճակ պէտք է ունենար եւ շատ շատ գրագիտութիւն միայն պէտք է տարածէր, կամ տարրական կրթութիւն միայն պէտք է աւանդէր մատաղ սերունդներին։

Եւ ճշմարիտ, մենք տեսնում ենք, որ այդ դպրոցները չեն կարողացել ստեղծել իմացական մի դասակարգ, կամ, ինչպէս մենք սովոր ենք ասել, ինտելիգենցիա։ Եթէ եղել են Պարսկաստանում եւ այսօր էլ կան մի քանի կրթված, իմացական երիտասարդներ, դրանք իրանց ուսումն ստացել են կամ Եւրոպայում կամ Հնդկաստանում եւ կամ բողոքական միսիօնարների մօտ։ Զենք ասում, ի հարկէ, որ հայոց դպրոցները ամենեւին չեն տուել կրթված, իմացական անձեր, բայց դրանք եղել են բացառութիւններ. հայոց դպրոցների ընդհանուր մակերեւոյթը շատ ստոր է եղել, եւ այդ պատճառով նրանք չեն կարողացել առաջ բերել, ստեղծել իմացական, կրթված սերունդներ։ Այնու ամենայնիւ այդ դպրոցները կատարել են բաւական մեծ գործ, հէնց նրանով, որ տարածել են հասարակ գրագիտութիւնը, հայ լեզուն եւ տարրական ուսում։ Եւ Պարսկաստանի հայը երկար ժամանակ գոհացել է այդ տարրական ուսումով, որովհետեւ նրան շրջապատող միւս տարրերը այդ տարրական ուսումից էլ զուրկ են եղել եւ շնորհիւ այդ տարրական ուսման, հայը կուլտուրապէս աւելի բարձր է եղել կանգնած եւ նոյն իսկ նշանաւոր դեր է խաղացել երկրի մէջ։ Բայց հէնց որ Պարսկաստանում սկսեցին մուտ գործել ուրիշ տարրեր, եւրոպացիներ, կուլտուրապէս աւելի բարձր կանգնած քան հայերը, սրանք իսկոյն նկատեցին, որ մրցել այդ տարրերի հետ, շարունակել դեր խաղալ երկրի կեանքի մէջ հնարաւոր է միայն ուսման եւ կրթութեան մակերեւոյթը բարձրացնելով, այլապէս, կուլտուրապէս աւելի զօրեղ եւրոպացիները կարող են բոլորովին յետ մղել հայերին եւ սրանք ստիպված կը լինեն վերջ ի վերջոյ պարիաների վիճակ ստանալ։ Այդ պատճառով էլ հայերը խորապէս զգացին բարեկարգված, աւելի լայն եւ բարձր ուսման դասընթացով դպրոցներ ունենալու անհրաժեշտութիւնը, անյետաձգելի պահանջը։ Եւ այսօր նրանք կանգնած են այդ պահանջի առաջ. այսօր ջանքեր են լինում իրագործել այդ պահանջը։ Պարսկահայերի բախտից, այսօր երկու թեմերն եւս կառավարող առաջնորդները եւ փոխանորդն այդ պահանջն զգացող անձինք են, բարեկամ լուսաւորութեան եւ անկեղծօրէն ցանկացող՝ բարձրացնել իրանց հօտերի մտաւոր եւ բարոյական մակերեւոյթը։ Մնում է, որ ժողովուրդն եւ օտար երկրների հայերն իրանց բարոյական եւ նիւթական աջակցութեամբ նըպաստեն անյետաձգելի պահանջի իրագործման եւ խրախուսեն թէ առաջնորդների եւ թէ տեղական կրթական մարմինների գործունէութիւնը։

Թէ ինչպէս, ինչ եղանակով պէտք է իրագործվի անյետաձգելի պահանջը, ինչ միջոցներով կարող է իրագործվել պարսկահայերի ընդհանուր կրթական գործը իր կոչման բարձրութեան վրա դնելու ծրագիրը, դրա մասին մենք յետոյ կը խօսենք։ Այժմ մենք պէտք է բացատրենք այն ընդհանուր պատճառները, որոնք վերոյիշեալ բացասական հետեւանքներն են առաջ բերել եւ որոնց շնորհիւ յիսունամեայ շրջանում գոյութիւն ունեցող դպրոցները խղճուկ եւ աննախանձելի վիճակ են ունեցել եւ չեն կարողացել ստեղծել ոչ միայն զօրեղ, այլ նոյն իսկ միջակ քաղաքակրթված սերունդ հայ ազգաբնակութեան համար ու բարձրացնել նրա մտաւոր մակերեւոյթի աստիճանը։

Մեր կարծիքով, գլխաւոր պատճառն եղել է այն, որ դպրոցները պատահական գործունէութիւն են ունեցել, չեն ունեցել որոշ, հաստատ կազմակերպութիւն, որոշ ծրագիր եւ ուղղութիւն, առաջուց կշռված եւ մտածված, այլ կազմակերպութիւն, ծրագիր, ուղղութիւն կախված են եղել ամբողջապէս անձնաւորութիւններից։ Ազգասէր, լուսաւոր, ուսումնասէր մարդ է եղել առաջնորդը, դպրոցը առաջադիմել է, լաւ արդիւնք է տուել եւ ընդհակառակն։ Անձնուէր, բարեխիղճ եւ պատրաստված անձինք են եղել ուսուցիչները, դպրոցը ունեցել է լաւ ծրագիր եւ ուսումը փոքր ի շատէ կանոնաւոր, աջող է եղել։ Բայց որովհետեւ առաջնորդները մեծ մասամբ անգործունեայ, անուսումնասէր, անպարտաճանաչ մարդիք են եղել, որովհետեւ ուսուցիչները, մեծ մասամբ, անպատրաստ, անփորձ, անհմուտ եւ ստոր ցենզի տէր անձինք են եղել, դպրոցներն եւս չեն կարողացել ցանկալի արդիւնքն արտադրել, շարունակ եւ անընդհատ բարեկարգ վիճակի մէջ գտնվել։ Անհերքելի իրողութիւն է, որ հայոց դպրոցները Ռուսաստանում փակվելուց յետոյ, ընդունակ եւ հմուտ ուսուցիչների թիւն այնքան նուազեց, որ անկարելի էր լինում օրինաւոր ուսուցիչներ գտնել Պարսկաստանի դըպրոցների համար, այդ բանին քիչ չէին նպաստում եւ այդ դպրոցների տուած աննշան, չնչին վարձատրութիւնները։

Այդպիսի աննպաստ պայմանների մէջ դրված դպրոցները չէին կարող, ի հարկէ, քաղաքակրթական մեծ դեր կատարել եւ կրթված, լուսաւորված սերունդ առաջ բերել, հիմնաւոր ուսում եւ կրթութիւն տարածել։ Բայց այդ հիմնաւոր ուսման պահանջը այլ եւս անյետաձգելի է դարձել այսօր, կեանքի եւ մահու խընդիր է պարսկահայերի համար, ուստի եւ պէտք է որ եւ է կերպով բաւարարութիւն տալ այդ կենսական պահանջին։

Հ. Ա.

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—Վատիկանի շրջաններում, ինչպէս հաղորդում են «Polit. Corr.» լրագրին Հռոմից, մեծ ուշադրութիւն դարձրին այն հանգամանքի վրա, որ ֆրանսիական 500 ուխտագնացներին ընդունելու ժամանակ չը կարդացվեց նրանց ուղերձը եւ պապն էլ իր կողմից հարկ չը համարեց ոչ մի խօսք ասել նրանց, ինչպէս սովորաբար անվում էր առաջ այդպիսի դէպքերում։ Պապի այս վարմունքը մի նոր նշան է համարվում այն բանի, որ Լեւոն XIII կամենում է հաւատարիմ մնալ իր չափաւոր քաղաքականութեան ֆրանսիական հանրապետութեան վերաբերմամբ եւ խուսափում է այնպիսի գործողութիւններից, որոնք կարող էին լարել նրա յարաբերութիւնները ֆրանսիական կառավարութեան հետ։ Ենթադրում են, որ նա նոյն չափաւորութիւնը եւ զսպված դիրքը կը պահպանէ ֆրանսիացի այն ուխտաւորների ընդունելութեան ժամանակ, որոնք պէտք է գնան Հռոմ այս սեպտեմբեր ամսի ընթացքում։

—Զագրէբում տեղի ունեցած անկարգութիւնների ժամանակ, ինչպէս հաղորդում են Վիէննայի լրագիրները, խօրվաթները մի միլիօն կրօնի վնաս են հասցրել սերբիական առեւտրականներին։

—Այն տեղեկութիւններով, որոնք ստացված են Լօնդօնում ս. Վիկէնտիոսի կղզուց, Սուֆրիէր հրաբուխը շարունակում է արտավիժել լավա եւ նրա գործունէութիւնը ամենեւին չէ նուազում։ Մինչեւ այժմ, բարեբախտաբար, շնորհիւ նախօրօք ձեռք առած միջոցների, կղզու բնակիչներից ոչ ոք չը վնասվեց հրաբուխի արտավիժումներից։ Կինստօնից հաղորդում են, թէ այն գետերը, որոնք սկիզբ են առնում Սուֆրիէր սարից, այժմ դարձել են լաւայի հեղեղներ, որոնք հոսում են դէպի ծովը։ Այդ հրային հեղեղներից մի քանիսը մի քանի կիլօմէտր լայնութիւն ունեն։ Լաւան շատ դանդաղ է նուազում, Սուֆրիէրի արտավիժումները բոլորովին փոխել են կղզու տեսքը՝ նրա հիւսիսային կողմում։ Կղզին հետզհետէ ծածկվում է ջրով. նրա ափերը ցածրանում են։

—Վիլհէլմ կայսրի Պօզնան գալու նախընթաց օրը մի քանի գերմանական լրագիրներ տպեցին յօդուածներ, որոնցով նախազգուշացնում էին եթէ ոչ հնարաւոր բռնութիւններից, գոնէ ցոյցերից լեհական ազգաբնակութեան կողմից, եւ խորհուրդ էին տալիս զգուշութեան ամեն միջոցներ ձեռք առնել։ Թէ որքան անհիմն էին այդ նախազգուշութիւնները, երեւում է գործերի ընթացքից, որոնք ստիպեցին գերմանական լրագիրներին խոստովանել, որ լեհացիների ընթացքը ամբողջ ժամանակ օրինակելի էր։ Նրանք ոչ մասնակցում էին հանդէսներին, ոչ էլ աշխատում էին խանգարել կարգը անօգուտ ցոյցերով։ Կայսերական ընտանիքը այնքան ապահով էր զգում իրան Պօզնանում, որ թագաժառանգը, առանց ուղեկիցների, վելօսիպէդով ման էր գալիս փողոցներում։ Պաշտօնական դիմաւորութեանը լեհացիների կողմից մասնակցում էր միայն լեհական հոգեւորականութիւնը, արքեպիսկոպոս Ստաբլեվսկու առաջնորդութեամբ. դա բացատրվում է նրանով, որ տեղական կաթօլիկ հոգեւորականութիւնը հոգեւոր հովիւ է ոչ միայն լեհական, այլ եւ գերմանական կաթօլիկ ազգաբնակութեան եւ չէր կարող խուսափել այդ մասնակցութիւնից, առանց հակասելու իր անմիջական պարտաւորութիւններին։

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

5 սեպտեմբերի

ԲՈՒԽԱՐԷՍՏ։ Հրամանագծված է վեց օրվայ կարանտին Օդէսայից ստացվող ապրանքների համար։ Կօնստանցա եւ Մանգալիա նաւահանգիստները փակված են։ Նաւերը կարանտինի են ենթարկվում Սուլինում, ճանապարհորդները—բժշկական հսկողութեանը եւ դէզինֆէկցիային Ունգէնում։

ՉԵՐՆԻԳՕՎ։ Նահանգապետը վերադարձաւ Ծահրին ճանապարհ գցելուց Նիզովկա կայարանից մինչեւ Վօրօժբա կայարանը։

ԼՕՆԴՕՆ։ «Daily Mail» լրագրին հեռագրում են Կարաչիից (Հնդկաստանում), որ Պէշավէր ստացվեցին Գերմանիայից աֆղանական էմիրի հաշւով 12 լեռնային եւ 18 դաշտային թնդանօթներ, 800 արկղներից աւելի զինւորական պիտոյքներ եւ զինւորական այլ գործիքներ։ Անգլօ-հնդկական կառավարութիւնը թոյլատրեց անցկացնել այդ իրերը դէպի Քաբուլ։

ՄՕՍԿՎԱ։ Այսօր փակվեց լոմբարդների ներկայացուցիչների համաժողովը։ Մտադրութիւն կայ մշակել լոմբարդների բարեգործական ընկերութիւն, որպէս զի առանձնապէս կարիք ունեցող փոխառուները կարողանան յետ գնել ամենաանհրաժեշտ իրերը։

ԼՕՆԴՕՆ։ Լրագիրների տեղեկութիւնների համեմատ Պեկինից, ռուսաց դեսպանը, Պորտ-Արտուրի կօմէնդանտը եւ մանջուրական երկաթուղու գլխաւոր դիրեկտորը վճռեցին, ռուսաց կառավարութեան համաձայնութեան պայմանով, սեպտեմբերի 25-ին վերադարձնել չինացիներին Նիւչուանեան երկաթուղին։ Մշակված են միջոցներ Մանջուրիայի հարաւային նահանգը մաքրելու վերաբերութեամբ։

ՀՌՈՄ։ «Faufulla» հաղորդում է, որ Չինաստանը տուեց Իտալիային առեւտրական կօնցէսիա Սանմունեան ծովածոցից դէպի հիւսիսի համար։ Այդ տեղեկութիւնը սակայն ոչ մի տեղ չէ հաստատվում։

ԲԷԼԳՐԱԴ։ Մինիստր-նախագահ Վուիչ կանչված է արքայական բանակը Կրուշէվացի մօտ։

ՎԱՇԻՆԳՏՕՆ։ Բալկանեան պետութիւնների հրէաներին օգնելու համար եւ Ամէրիկան ազատելու ապրուստի միջոցներից զուրկ գաղթականների հոսանքից. պետական-քարտուղար Գէյ դիմեց այն պետութիւնների ամէրիկական դեսպաններին, որոնք ստորագրել են Բեռլինի դաշնագիրը, յոյս յայտնելով, որ պետութիւնները կը յիշեցնեն Ռումինիային նրա պարտաւորութիւնները քաղաքակրթութեան առաջ եւ կը հրաւիրեն Ռումինիային միջոցներ ձեռք առնել ռումինական հրէաների դրութիւնը բարւոքելու համար։

ՀԱԱԳԱ։ Առաջին պալատում արտաքին գործերի մինիստրը յայտնեց, թէ հիմք չունեն այն լուրերը, որ իբր թէ Նիդէրլանդիան դաշնակցութիւն է կապել օտար պետութիւններից մէկի հետ։ Հօլանդիայի քաղաքական յարաբերութիւնները առանց փոփոխութեան են մնում, տեղի չէ ունեցել ոչ սառնութիւն, ոչ էլ աւելի սերտ միաւորութիւն։

ԿՈՒՐՍԿ։ Հինգ ժամի մօտերքը Մեծ Իշխան Թագաժառանգը ճանապարհ ընկաւ Րիչկօվից Օրլօվի իր Բրասօվօ կալուածքը։ Մեծ Իշխան Թագաժառանգին ճանապարհ էին գցում բէսարաբեան գնդի օֆիցէրները։ Նորին Կայսերական Բարձրութեանը ճանապարհ գցելու համար կայարանում կանգնած էր բէսարաբեան նրա անուան գնդի մի վաշտ։ Մեծ Իշխան Թագաժառանգը անցաւ բէսարաբցիների եւ բոլոր իրան ճանապարհ գցողների առջեւից։

ԿՈՒՐՍԿ։ Թագաւոր Կայսրը, Մեծ-Իշխաններ Վլադիմիր Ալէքսանդրովիչ եւ Նիկօլայ Նիկօլաեվիչ ու Կայսերական պալատի, արտաքին գործերի եւ հաղորդակցութեան ճանապարհների մինիստրները ցերեկվայ $4^1/_2$ ժամին Րիչկօվից ճանապարհ ընկան Նովի-Պետերհօֆ։ Ճանապարհ էին գցում Կուրսկի իշխանութիւնները, ազնուա-

կանութեան ներկայացուցիչները եւ սվի-տայի անձինք։ Յերեկոյ 4 ժամին Շահը սվի-տայի հետ ճանապարհ ընկաւ Բրիւքսէլ։ Պարա-կատանոն ճանապարհ գնացին Թագաւոր Կայսրը, Մեծ Իշխան Թագաժառանգը, Մեծ Իշխանները, Կայսերական պալատի, արտաքին գործերի եւ հաղորդակցութեան ճանապարհների մինիստր-ները, Թագաւոր Կայսրի եւ Մեծ Իշխանների սվիտայի անդամները եւ Կուրսկի նահանգա-պետը։

6 սեպտեմբերի

ՕՐԵՕԼ։ Այսօր, երեկոյեան 8 ժամ 44 րո-պէին, բարեհաճեց Օրեօլ կայարանի վրայով գնալ դէպի զօրախաղերը Թագաւոր Կայսրը։ Երեկոյեան 10 ժամ 40 րոպէին ճանապարհ-կաւ Օրեօլ կայարանից դէպի հարաւ-արեւելեան երկաթուղու Մօմինտով կայարանը Մեծ Իշխան Նիկոլայ Նիկոլաեւիչը։

ԿՈՒՐՍԿ։ Այսօր երեկոյեան 7½ ժամին Մեծ Իշխան Սերգէյ Ալէքսանդրովիչը, արտաքարգ գնացքով ճանապարհ ընկաւ Մօսկվա։ Կայարա-նը լուսավորված էր։ Ճանապարհ էին գնում Մոսկվայի զօրքի ամբողջ շտաբը, Կուրսկի իշ-խանութիւնները եւ ժողովրդի անհամար բազ-մութիւն։ Երբ գնացքը շարժվեց, լսվեցին որո-տացած ուռաներ։

ԿՈՒՐՍԿ։ Այսօր Կուրսկի հանդէս, Մօսկվա գիւղի մօտ կայացաւ երկու զօրքերի բարձրա-գոյն զօրահանդէս։ Մասնակցում էին 163¼ բատալիոն, 85½ էսկադրոններ եւ հարիւրակ-ներ եւ 408 թնդանօթներ։ Զօրքի մէջ գտնվում էին 90 գեներալներ, 32 շտաբ-օֆիցերներ, 3588 օբեր-օֆիցերներ, 89,121 զինւորներ եւ 17,276 ձիեր։ Ութը ժամին զօրքերը սկսեցին կարգով կանգնել Աղբայական պալինիւրի կող-մերը։ Ընդհանրապէս պատկերը հոյակապ էր։ Լոյսը հազիւ էր բացվել, որ ամբողջ Կուրսկը գնաց տեսնելու։ Բարձրագոյն զօրահանդէսը ժամին հասարակութեան համար տրիբունները լցված էին։ Տասը հազարաւոր ժողովուրդ կենդանի օղակով շրջապատել էր զօրքերով լի անագին հրապարակը։

ՊԱՐԻԶ։ Ի նկատի ունենալով «Հաւասի գոր-ծակալութեան» հեռագրի հերքումն անգլիական 300 զինւորներով Կէլանտանը գրաւելու մասին, գործակալութիւնը հաստատում է այդ լուրը Սայգօնից ստացված տեղեկութեամբ, որ ան-կասկած 300 սիպահներ գրաւած ունեն Կէլան-տանը։ Բանկգօկեան լրագիրների հաղորդած տեղեկութիւնները գրաւման մասին Սիամի կառավարութիւնը չը հերքեց։ Անգլիացիները հաստատում են, որ Կէլանտան գրաւող զին-ւորները չեն պատկանում զօրքին եւ կանչ-ված էին միմիայն սուլթանի անձնական պահպանութիւնը կազմելու համար։ Սինգապու-րի նահանգապետը միայն եկաւ Կէլանտան զինւորական նաւով։

ՎԻԵՆՆԱ։ Լէնդէրբանկի հաղորդագրութեան մէջ ասված է, որ գլխաւոր կասսայում ծառա-յող Շէլգինէկ, քննութիւնը սկսելուց առաջ հեռացաւ, իր ընթացքով ուշադրութիւն դարձ-նելով իր վրա։ Նրա բացակայութեան ժամա-նակ կատարված քննութիւնը երեւան հանեց մեծ անկանոնութիւններ չէկերով փող տալու բաժանմունքում։ Երեւան է հանված 1,259,000 կրօնի վատնումն։

ՍԻԴՆԷՅ։ (Կապ Բրէտոն կղզու վրա, Կանա-դա)։ Այստեղ հասած բեւեռային ճանապարհորդ Պէրի յայտնեց, որ էքսպէդիցիան հիւսիսային բեւեռը չը հասաւ, բայց շատ նշանաւոր գիտ-նական գիւտեր արեց։ Էկսպէդիցիային բոլոր մասնակցողները առողջ են եւ ուրախ են իրանց վերադարձի համար քաղաքակիրթ երկիրները։

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ՑԱՑՏՆՈՒՄ Է

ՎԵՆԵՑԻԿ, «Բազմավէպի» խմբագրութեան։ Յուլիսի և օգոստոսի համարները չենք ստացել։

ԵՐԵՒԱՆ, Կ. Թովմասեանց։ Հաղորդեցէք մեզ, թէ ինչու համար էք ուղարկել 5 րուբլի։

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ ԹԱԳՈՒՀԻ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ
ԻՍԱՀԱԿ ՄԷԼԻՔ-ԱՂԱՄԱԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԹԻՖԼԻՍԻ ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ

սրանով յայտարարում է, որ իր ներկայու-թեամբ սեպտեմբերի 10-ին ցերեկվայ 12 ժա-մին նշանակված է աճուրդ հողային աշխա-տանքների, Ն. Ե. Զուբալովի անունով կա-ռուցվող տնանկների տան համար, Սուդէբնայա փողոցում 420 կուբ. սաժէն։ Վերցնել ցանկա-ցողները կարող են տեսնել պայմանները Վար-չութեան Շինարարական բաժանմունքում ամեն մի օրերը ցերեկվայ 9-ից մինչեւ 3 ժամը։ 1—3

МАНКАБАРЗУИ-МАССАЖИСТКА
ՕՐ. Ն. ԳՈԼՈՇԵԱՆՑ
վերադարձաւ Ժելեզնովոդսկից։ Красногорская улица, № 14. 1—3

ԹԻՖԼԻՍԻ ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ

յայտնում է ի տեղեկութիւն ընդհանուրի, որ այս սեպտեմբեր ամսի 1-ից բացվել է կոմս Միքայէլ Տարիէլովիչ Լօրիս-Մէլիքովի անուան մի ազատ թոշակ Կայսերական համալսարաննե-րում այն չքաւոր ուսանողների համար, որոնք իրանց ուսման ընթացքը աջողութեամբ աւար-տել են Թիֆլիսի գիմնազիաներից մէկում եւ ծնված են Թիֆլիսում, առանց ազգութեան խտրութեան։ Խնդիրքները պէտք է տալ ուպ-րավայի երկրորդ բաժանմունքում եւ նրանց հետ ներկայացնել մետրիկական վկայագրի պատճէնը եւ համալսարանի վարչութեան վկա-յութիւնը, որ այս սեպտեմբերից սկսած խնդ-րատուն գտնվում է համալսարանում։ Խնդիրք-ների ընդունելութիւնը դադարում է սեպտեմ-բերի 28-ին։ 3—3

Իմ պատրաստած, ս. Սարգիս եկեղեցում երգող

Ե Ր Կ Ս Ե Ռ

ՔԱՌԱՁԱՅՆ ԽՈՒՄԲԸ,

որ բաղկացած է 35 հոգուց, այժմ նոյն եկե-ղեցում դադարեցրել է իր երգեցողութիւնը։ Սրանով պատիւ ունեմ ծանուցանելու Թիֆլիսի այն երէցփոխներին, որոնք կարեւորութիւն են զգում երգեցիկ խմբի, պայմանների համար թող դիմեն ինձ ս. Սարգիս եկեղեցում։
Խմբապետ՝ Յովսէփ Վախտանգեան
2—2

Իմ աշխատասիրութեամբ լոյս են տեսել կրօնի հետեւեալ

ԴԱՍԱԳՐՔԵՐԸ
ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

1) Դասատետր կրօնի առաջին տարի . 20 կ.
2) Դասատետր կրօնի երկրորդ տարի. 20 »
3) Դասատետր կրօնի երրորդ տարի . 30 »
4) Սրբազան պատմութ. հին-ուխտի. 30 »
5) Սրբ. պատմ. նոր-ուխտի (Աւետ.). 40 »
6) Սրբ. պատմ. նոր-ուխտի (Գործք Առ.). 40 »

ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

ա) Դասագիրք կրօնի—հին-ուխտ . 1 ր. 75 կ.
բ) Դասագիրք կրօնի—նոր-ուխտ . 2 ր. 5 »
գ) Ուսուցումն քրիստոնէական կրօնի, հատոր Դ. . . . . 1 ր. 50 »
դ) Ուսուցումն քրիստոնէական կրօնի, հատոր Ե. . . . . 50 »

Աշակերտների դասագրքերի համար զեղչ 20%
Ուսուցիչների դասագրքերի համար զեղչ 35%

Հասցէն 1. Тифлисъ: Коммерческое училище, законоучителю С. Саакянцу.
2. Тифлисъ: Центральная книжная торговля. 8—12

ՄԻ ՀԱՅ ՏԻԿԻՆ

որ աւարտել է Թիֆլիսի իգական գիմնազիան եւ Ժընեւի համալսարանը, ցանկանում է դա-սեր ունենալ ատարկաներից, ռուսերէն եւ գլխաւորապէս ֆրանսերէն լեզուներից։
Դիմել առաւօտեան ժամի 10—4-ը՝ Велиаминовская ул., д. Лорисъ-Меликова, № 19.
6—10

Ա Տ Ա Մ Ն Ա Բ Ո Յ Ժ
ՕՐ. Ս. ՃԵՐՄԱՋԵԱՆԵԱՆ
Վերադառնալով ամառանոցից՝ շարունակում է հիւանդների ընդունելութիւնը։
Առաւօտեան ժամը 9—2
Երեկոյեան ժամը 5—7
(Հ. Կ.) 5—105

Կար ու Ձեւի Դպրոց

Օր. Ն. Շահումեանի. աշակերտուհիների ըն-դունելութիւնը ամենայն օր առաւօտեան ժամի 9—3-ը։ Հասցէն՝ Тифлисъ, Бебутовская ул. Арсеньевскій тупикъ, д. Эристова.
Շուտով բացվելու է եւ Գորում, որի մասին առանձին կը յայտարարվի։ 4—4

Սեպտեմբերի 1-ից բացել եմ

ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆ կար ու ձեւի

եւ զանազան չքեղ ձեռագործի։ Ընդունում եմ աշակերտուհիներ, նոյնպէս եւ գիշերօթիկ։ Մի եւ նոյն բակում մի օրիորդ ցանկանում է ու-նենալ մասնաւոր դասեր հայոց լեզուից։
Բէհբուդեան փողոց, տուն Իվանովի, № 64։
2—3

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ
„ՆԱԴԵԺԴԱ"

ծովային, գետային եւ ցամաքային ապահովադրութեան, ապրանքների տեղափոխութեան և գոյքերը կրակից ապահովագրելու համար։

ՀԻՄՆՎԱԾ Է 1847 ԹՈՒԻՆ

Հիմնական դրամագլուխը . . . . . . 1,650,000 րուբլի
Պահեստի դրամագլուխը . . . . . . 2,664,808 »

I. ԱՊՐԱՆՔՆԵՐԻ ՏԵՂԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆ.

Աւելի քան 300 գործակալութիւններ եւրոպական Ռուսաստանի, Կովկասի, Միջին-Ասիայի, Սիբիրի եւ հեռաւոր Արեւելքի բոլոր նշանաւոր տեղերում, նոյնպէս եւ ներկայացուցիչներ արտասահմանի գլխաւոր քաղաքներում։

Տեղափոխութիւն ամեն տեսակ բեռների եւ իրերի, որոնց ընդունելութիւնը եւ յանձնումը կատարվում է թէ տանը եւ թէ պահեստներում ու խանութներում։

Յանձնումն բեռների ուղարկվողների կողմից առաջարկված պայմաններով (վերադիր վճարներ ի հաշիւ ուղարկողների, դրամի փոխադրութիւն (переводъ) բեռները յանձնելու տեղը հասցնելու համար եւ այլն)։

Պահպանութիւն բեռների արտօնեալ պայմաններով ստացման տեղերում՝ ապահովագրով նրանց պահեստներում, որի համար շատ կէտերում կան ընդարձակ պահեստներ, յատկապէս բեռներ պահելու համար։

II. ՆԱՒԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

Սեփական մարդատար, ապրանքատար եւ ձգող շոգենաւեր, ծովային եւ գետային նաւեր (70 նաւ)։

Բեռնակիր եւ մարդատար նաւերի պարբերական հաղորդակցութիւն Վոլգա գետի բոլոր նաւահանգիստների մէջ, Րիբինսկից մինչեւ Աստրախան, եւ Կասպից ծովի բոլոր նաւահանգիստների մէջ, Աստրախանից մինչեւ Պարսկաստանի ափերը։

Ամենաընդարձակ պահեստներ Նիժնիում (սիբիրական նաւամատոյցի վրա), Աստրախանում, Բագւում եւ Կրասնովոդսկում։

Բեռները անընդհատաբար ուղարկելու համար ընկերութեան շոգենաւագնացութիւնը համաձայնութիւն է կապել երկաթուղիների հետ։ Այն ապրանքների տեղափոխութեան համար, որոնք ուղարկվում են Ռուսաստանից Պարսկաստան եւ Պարսկաստանից Ռուսաստան, գոյութիւն ունի առանձին, բացառիկ արտօնութիւններով համաձայնութիւն Պարսկական ապահովագրական եւ տեղափոխութեան ընկերութեան հետ։

III. ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐ։

ա) Ապահովագրութիւն բեռների, որոնք տեղափոխվում են թէ ցամաքային և թէ ջրային ճանապարհներով (ծովերով և գետերով)։

բ) Ապահովագրութիւն կրակից ամեն տեսակ գոյքերի։

գ) Ապահովագրութիւն ամեն տեսակ դժբաղդ դէպքերից ճանապարհին ամեն տեսակ նաւերի, շոգենաւերի, առագաստանաւերի, վագոնների և վագոն-ցիստերնների։

դ) Ապահովագրութիւն թանգագին իրերի և արժէքաւոր թղթերի, որոնք ուղարկվում են պոստով, ցամաքային և ծովային ճանապարհներով, համաշխարհային պոստային դաշնակցութեան բոլոր կէտերի մէջ։

Ապահովագրութիւններ ընդունվում են ինչպէս վարչութեան, այնպէս էլ ամեն տեղ ընկերութեան բոլոր գործակալութիւնների մէջ։

Բացի տեղափոխութեամբ պարապող գործակալութիւններից, կրակից ապահովագրելու գործերով մասնաւորապէս զբաղվում են էլի ուրիշ 350 գործակալութիւններ։

Ս. Պետերբուրգի «Նադեժդա» ընկերութեան վարչութիւնը գտնվում է Ս. Պետերբուրգում, Ադմիրալտէյսկի պրոսպէկտի վրա, № 10-րորդ տանը։

Լիազօրներ—ծովային շոգենաւագնացութեան համար՝ Բագւում, գետային շոգենաւագնացութեան համար՝ Նիժնի-Նովգորոդում։

Թիֆլիսի գործակալութիւնը—Դվորցովայա փողոցի վրա, վրաց ազնուականների տանը։ Տելեֆօն № 10[illegible]
(Ե. Ռ. Կ.) 4—120

ԿՐՕՆԻ ԴԱՍԱԳՐՔԵՐ

Պատրաստած յատկապէս պետական դպրոցների համար եւ հոգեւոր ու դպրոցական վարչութիւններից թոյլատրած

Ա Շ Խ. Ե Զ Ն Ի Կ Ա Ւ. Ք Ա Հ. Ե Ր Զ Ն Կ Ե Ա Ն Ի

1) Առաջին գրքոյկ.—«Աղօթքներ եւ գլխաւոր տօների համառօտ պատմութիւններ» Գինն է 20 կոպէկ։
2) Երկրորդ գրքոյկի ա. մասը.—«Հին ուխտի ս. պատմութիւններ։ Գինն է 30 կ.
3) Երկրորդ գրքոյկի բ. մասը.—«Նոր ուխտի ս. Պատմութիւններ։ Գինն է 30 կ.
Գրավաճառանոցների եւ ուսումնարանների համար 30% զիջումն է լինում։ Ճանապարհածախսը գնողների վրա է. Դիմել՝ Тифлисъ. Прот. Езнику Ерзинкянцу.
(Ե. Հ. Շ.) 9—12

ՀԱՇՒԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ ԿՈՒՐՍԵՐ
ԹԻՖԼԻՍԻ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆՈՒՄ
(Երրորդ տարի)

Պարապմունքների սկիզբը—հոկտեմբերի 2-ին։ Կուրսը տեւում է ոչ պակաս ամսից։ Պարապմունքները տեղի են ունենում երեկոյեան, շաբաթը երեք անգամ։ Լսողներ կարող են լինել երկու սեռի գրագէտ անձինք։ Վարձը—40 րուբլի։ Խնդիրները, որ պէտք է տալ Թիֆլիսի Առեւտրական Ուսումնարանի դիրեկտորի անունով, ընդունվում են իւրաքանչիւր օր, ժամի 10—2, Առեւտրական Ուսումնարանի շինութեան մէջ (Զուբալովի, Պեսկովսկայա փողոց, սեփական տուն, № 11։ 10—10

Ֆինանսների նախարարութեան իրաւասութեան տակ գտնվող

ՀԱՇՈՒԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ ԿՈՒՐՍԵՐ
ՆԻԿՈՂԱՅՈՍ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆԻ

Հեղինակ «Առեւտրական, գործարանական եւ նաւթարդիւնաբերութեան հաշուապահութեան ձեռնարկի», որ ֆինանսների նախարարութեան ուսումնական բաժնի կողմից ընդունված է իբրեւ օժանդակ ձեռնարկ առեւտրական դպրոցներում

ՍՈՎՈՐԵՑՆՈՒՄ ԵՒ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒՄ Է

Երկու սեռի անձանց՝ գործնական ձեւով հաշուապահութիւն 4 ամսում, պաշտօնավարութեամբ, եւ հարկաւոր դէպքում՝ յանձնարարականով

ՊԱՐԱՊՄՈՒՆՔԻ ԱՌԱՐԿԱՆԵՐՆ ԵՆ

1) Իտալական կրկնակի հաշուապահութիւն արդիւնագործութեան բոլոր ճիւղերի վերաբերեալ. նաեւ նաւթարդիւնաբերական եւ նաւթագործական հաշուապահութիւն։
2) Առեւտրական թուաբանութիւն։
3) Առեւտրական թղթակցութիւն։
4) Մուրհակային եւ առեւտրական օրէնքներ։
5) Վայելչագրութիւն եւ ուղղումն ամենավատ ձեռագրի։

Ընդունելութիւն ամեն օր։ Պարապմունքները սկսվում են 1902 թւի Սեպտեմբերի 15-ից պարբերաբար ամեն 4 ամիս, ամենայն օր ճաշից յետոյ՝ 60 րուբլի վճարով ամբողջ դասընթացքի համար։

Դասընթացքը աւարտողներին տրվում է, ֆինանսների նախարարութեան թոյլատրված ծրագրի համաձայն, վկայագիր։

Ցանկացողներին խնդրում են դիմել գրաւոր կերպով կամ անձամբ կուրսերի հիմնադրին՝ Թիֆլիսում, Николаевская ул. № 46, ամենայն օր։ Ծրագիր ուղարկվում է ձրի։

Վերեւում յիշված ձեռնարկը ծախվում է Ռուսաստանի բոլոր գրավաճառանոցներում։ Օտարաքաղաքացիները գիրքը գնելու համար կարող են դիմել հեղինակին, առանց պօստի ծախս վճարելու։ ԳԻՆՆ է 3 ր. 50 կոպէկ։ (Կ. Ե. Հ. Շ.) 28—35